فصلنامهٔ پژوهش‌های پولی ـ بانکی
سال هفدهم، شمارهٔ ۵۹، بهار ۱۴۰۳
صفحات ۱۵۵ ـ ۱۸۸

ارائهٔ الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در قالب اعطای تسهیلات اعتبار خریدار

زینب ناصری ذاکر [*] **کرم‌الله دانش‌فرد** [†]
سیدیعقوب زراعت‌کیش [‡]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۲۰

چکیده

اقتصاد ایران یکی از بخش‌هایی است که همواره در اجرای خط‌مشی‌ها و سیاست‌های تدوینی خود با چالش مواجه است. تأمین‌مالی صادرات به‌طورعام و طرح اعتبار خریدار به‌طور خاص یکی از ابزارهای اجرای خط‌مشی‌های تدوین‌شده در این حوزه است که با اعطای تسهیلات به خریداران خارجی، قدرت رقابتی صادرکنندگان ایرانی را افزایش می‌دهد؛ لکن این طرح در اجرا نتوانسته است به‌طور کامل به اهداف خود دست‌یابد. لذا، هدف این پژوهش ارائهٔ الگویی نوین برای اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در قالب تسهیلات اعتبار خریدار است که با ترکیب مدل‌های کالیستا و متلند، ضمن توجه به متغیرهای درونی و بیرونی، میزان ابهام و تعارض موجود در فضای بومی و شرایط سیاسی و اقتصادی ایران را نیز مدنظر داشته باشد. این پژوهش از نوع کیفی و روش تحلیل مضمون است که با مصاحبهٔ عمیق و هدفمند با ۱۳ نفر از خبرگان و مدیران اجرایی در حوزهٔ تأمین‌مالی صادرات انجام شده است. روش نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند و گلوله‌برفی بوده و کدگذاری و تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط نرم‌افزار MAXQDA انجام شده است؛ سپس شبکهٔ مضامین (مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده، و مضامین فراگیر) شناسایی و الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در قالب اعتبار خریدار با ترکیب دو مدل اجرای خط‌مشی کالیستا و متلند ارائه گردید.

[*] دانشجوی دکتری، گروه مدیریت دولتی، دانشکدهٔ مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛ z.naserizaker@gmail.com
[†] استاد، گروه مدیریت دولتی، دانشکدهٔ مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسندهٔ مسئول)؛ daneshfard@srbiau.ac.ir
[‡] استاد، گروه اقتصاد، دانشکدهٔ مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛ drzeraatkish@gmail.com

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

واژه‌های کلیدی: اجرای خط‌مشی، تأمین‌مالی صادرات، اعتبار خریدار
طبقه‌بندی JEL: O53، O20، F50، F40، E60

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155] [Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

۱ مقدمه

اجرای خط‌مشی‌های مرتبط با صادرات نقش مهمی در توسعهٔ صادرات پایدار به‌عنوان یکی از زیرساخت‌های مهم و اثرگذار در توسعهٔ اقتصادی دارد. با توجه به گسترش اقتصاد جهانی، دادوستد بین کشورها و تجارت خارجی اجتناب‌ناپذیر است (وصفی و همکاران، ۱۴۰۱) و دولت‌ها می‌توانند با ابتکارات صادراتی، خط‌مشی‌های تجاری خود را تسهیل و منابع و ظرفیت‌های لازم برای مواجهه با مقولهٔ صادرات را تقویت کنند (کاهیا[1]، ۲۰۲۴). در اکثر مطالعات خط‌مشی، این فرض ضمنی وجود دارد که خط‌مشی‌ها پس از تدوین، اجرا خواهند شد؛ اما بررسی‌ها نشان می‌دهد که خط‌مشی‌ها در مرحلهٔ اجرا با چالش‌هایی مواجه می‌شوند که تحقق اهداف مدنظر خط‌مشی را تحت‌الشعاع قرار می‌دهند (اسعدی و همکاران، ۱۳۹۶). باید توجه داشت که خط‌مشی بدون سازگاری کاربردی با هدفش فاقد منطق و معنی است (دانشفرد، ۱۳۹۲).

ازآنجایی‌که حمایت از صادرات بر میزان صادرات، تنوع بازار، اشتغال، و تولید ناخالص داخلی تأثیر مثبتی دارد (بروکس و ون بیزبروک[2]، ۲۰۱۷؛ جندا و همکاران[3]، ۲۰۱۳)، تدوین و اجرای خط‌مشی‌های صادراتی در راستای حمایت از صادرات به‌ویژه توسعهٔ صادرات غیرنفتی، همواره در برنامه‌های توسعهٔ اقتصادی ایران پیش‌بینی و تأکید شده است. حمایت از صادرات از طریق تأمین منابع مالی موردنیاز، یکی از الزامات افزایش رقابت‌پذیری کالاهای صادراتی در بازارهای جهانی است و توجه‌نکردن به این موضوع می‌تواند محدودیت‌های جدی برای رشد و توسعهٔ صادرات غیرنفتی ایجاد کند (گرشاسبی و رهنمون، ۱۳۹۹). چنانچه خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات به‌درستی اجرا شود، نفوذ به بازارهای جدید و ماندگاری در آن‌ها را به‌دنبال دارد و باعث افزایش قدرت رقابت‌پذیری صادرکنندگان خواهد شد. بر اساس تخمین سازمان تجارت جهانی، تأمین‌مالی نقش کلیدی در تسهیل و حمایت از حدود ۸۰ درصد تا ۹۰ درصد معاملات بین‌المللی ایفا می‌کند (راهنمای مالی تجارت[4]، ۲۰۲۲).

---

[1] Kahiya

[2] Brooks & Van Biesebroeck

[3] Janda et al

[4] Trade Finance Guide

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

در تأمین‌مالی صادرات، روش‌های متعدد و متنوعی وجود دارد. یکی از ابزارهای نوین در تأمین‌مالی صادرات، اعطای تسهیلات اعتبار خریدار[۱] است. اعتبار خریدار روشی مفید برای صادرات، به‌ویژه در خدمات فنی و مهندسی در ساخت‌وسازهای بین‌المللی و پروژه‌های گستردهٔ زیرساختی است (پیچا و همکاران[۲]، ۲۰۱۶). اعتبار خریدار تسهیلاتی است که از طرف کشور صادرکننده به واردکنندهٔ کالا، برای خرید کالاهای سرمایه‌ای، خدمات فنی و مهندسی، و سایر اقلام بزرگ اعطا می‌شود تا قدرت خرید واردکننده را به‌عنوان یکی از عوامل اثرگذار بر تقاضای کالا یا خدمات کشور صادرکننده افزایش دهد.

در ایران نیز این روش به‌عنوان یکی از ابزارهای تأمین‌مالی صادرات، جهت اجرای خط‌مشی‌های صادراتی در حوزهٔ اقتصاد به‌کار گرفته شده است تا با اعطای تسهیلات به خریداران خارجی، قدرت رقابتی صادرکنندگان ایرانی را افزایش دهد. این طرح که در سال‌های اخیر در دستور کار اگزیم بانک[۳] ایران نیز قرار داشته، در اجرا نتوانسته است به‌طور کامل به اهداف خود دست‌یابد و مجریان با مسئلهٔ عدم وصول مطالبات بانکی از تسهیلات‌گیرنده و هدررفت منابع ارزی کشور مواجه بوده‌اند. همچنین، عدم وصول مطالبات بانکی، بانک را در معرض ریسک قرار می‌دهد و باعث خلل در عملیات بانکی می‌گردد (کیوان و همکاران، ۱۴۰۲).

تاکنون تحقیقات محدودی در مورد اجرای خط‌مشی انجام شده و رویکردهای روش‌شناختی نوآورانه موردنیاز است (مک‌گینتی و همکاران[۴]، ۲۰۲۴). در مرور ادبیات اجرای خط‌مشی، دیدگاه سنتی اجرای خط‌مشی[۵]، که آن را مرحله‌ای مستقل و در ادامهٔ مرحلهٔ خط‌مشی‌گذاری می‌داند، به‌طور گسترده موردانتقاد قرارگرفته و برخی اجرا را بخش مهمی از چرخهٔ خط‌مشی‌گذاری به‌عنوان یک فرایند تصمیم‌گیری می‌دانند (تورنبال و تامپسون[۶]، ۲۰۰۳؛ بارنز و همکاران[۷]، ۲۰۱۶). اجرای خط‌مشی در اولین مرحله از تصویب خط‌مشی می‌بایست مدنظر خط‌مشی‌گذاران قرارگیرد و اجرای کامل آن به مجموعه‌ای از ساختارهای

---

[1] Buyer's Credit

[2] Picha et al

[۳] اگزیم بانک (Exim Bank: Export-Import bank) بانک تخصصی صادرات و واردات است که وظیفهٔ اصلی آن حمایت از صادرات کشورهاست. در ایران، بانک توسعهٔ صادرات ایران این وظیفه را بر عهده دارد.

[4] McGinty et al

[5] policy implementation

[6] Turnbull & Thompson

[7] Barnes et al

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

اجرایی نیاز دارد (مک‌گینتی و همکاران، ۲۰۲۴). بر این اساس، فرایند خط‌مشی‌گذاری صرفاً شامل مراحل اولیهٔ مربوط به تنظیم و تدوین دستور کار نیست، بلکه پیاده‌سازی و اجرای خط‌مشی، بازخورد و اصلاحات را نیز شامل می‌شود (بارنز و همکاران، ۲۰۱۶؛ هاپ و هیل[1]، ۲۰۱۶). به‌عبارتی، تعیین نحوهٔ اجرای خط‌مشی به‌عنوان پیش‌نیاز طراحی خط‌مشی باید تعیین شود و این امر مستلزم عملیاتی‌سازی فیزیکی خط‌مشی‌ها، با هدف دستیابی به اهداف، دستورکارها، و اولویت‌های خاص است (ماسنژ[2] و همکاران، ۲۰۲۴).

در اجرای خط‌مشی، نمی‌توان اهداف را در قالب یک فرمان از بالا به پایین دنبال کرد و اصلاح ذهنیت مجریان نسبت به اهداف خط‌مشی در یک فرایند از پایین به بالا مهم است. در فرایند پایین به بالا، شفاف‌سازی اهداف، درک نیات خط‌مشی‌گذاران و مشارکت مجریان در خط‌مشی‌گذاری، در دستیابی به اهداف خط‌مشی بسیار اثرگذار خواهد بود (سودربرگ و لیف[3]، ۲۰۲۳؛ لیو و همکاران[4]، ۲۰۱۹؛ وئورینن و مارتینسن[5]، ۲۰۱۸). به‌بیانی دیگر، اجرای خط‌مشی مبحثی است که تنظیمات نهادی، ائتلاف‌ها، شبکه‌ها، ارزش‌ها، نمادها، و مجریانی با ترجیحات متمایز، در آن نقش‌آفرینی می‌کنند و بر اثربخشی خط‌مشی تأثیر می‌گذارند و همواره نیازمند اقدامات اصلاحی است (سیلوا[6]، ۲۰۲۳). تأثیر افکار عمومی، ساختار بازار، ارادهٔ سیاسی، ظرفیت دولت، حمایت رسانه‌ها، میزان آمادگی مجریان به‌لحاظ زیرساخت‌ها و منابع انسانی موجود (پنگ و همکاران[7]، ۲۰۲۱؛ هونگا و همکاران[8]، ۲۰۲۳)، مواجهه با جنبش‌های اجتماعی (اسپالدینگ[9]، ۲۰۲۳)، فقدان قوانین دقیق یا تدابیر خاص (لو، ۲۰۲۳)، مشکلات قانونی یا فنی در مرحلهٔ اجرای (اشنایدر[10]، ۱۹۶۸) گروه‌های ذی‌نفع، احزاب، اپوزیسیون، و سایر افراد و گروه‌هایی که تلاش می‌کنند بر اجرای خط‌مشی تأثیر بگذارند

---

[1] Hopp & Hill
[2] Masseng
[3] Soderberg & Leif
[4] Liu et al
[5] Väyrynen & Martinsen
[6] Silva
[7] Peng et al
[8] Honga et al
[9] Spalding
[10] Schneider

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

(اسمیت[1]، ۱۹۷۳) نیز از عواملی است که اجرای خط‌مشی‌ها را با تنش‌هایی مواجه می‌کند و باعث می‌شود نتایج حاصله با انتظارات تدوین‌کنندگان خط‌مشی مطابقت نداشته باشد. موارد بیان‌شدهٔ فوق به عوامل مختلفی اشاره دارد که کالیستا[2] (۱۹۹۴) آن‌ها را در قالب مدلی شامل متغیرهای درونی و بیرونی اثرگذار بر اجرای خط‌مشی دسته‌بندی کرده است. کالیستا اجرای خط‌مشی را وظیفهٔ چهار فضای نهادی می‌داند که این عرصه‌ها، ضمن آنکه در محتوای خط‌مشی بر یکدیگر تأثیر متقابل دارند، در اجرا تحت‌تأثیر تعاملات بین متغیرهای داخلی و خارجی هستند.

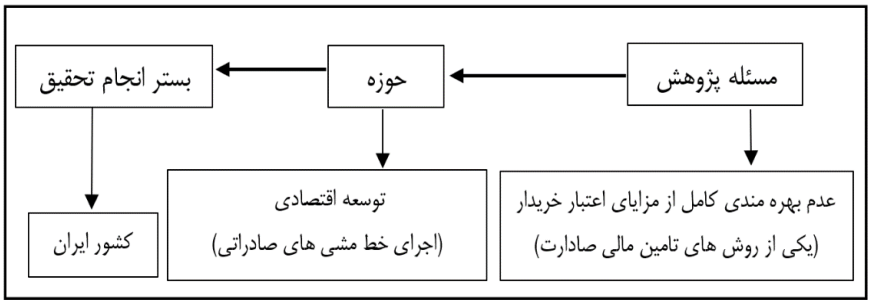
اگرچه به اعتقاد کالیستا متغیرهای درونی و بیرونی که در هر چهار فضای نهادی وجود دارد، از عوامل مؤثر بر اجرای بهتر خط‌مشی‌هاست، دستیابی به نتایج بیشتر همیشه مربوط به اجرای بهتر خط‌مشی نیست. گاهی به‌دلیل پیچیدگی‌های محیط اجرا، ابهام در اطلاعات موردنیاز برای اجرا، و تضاد بین اهداف تعیین‌شده با واقعیت‌های محلی، نیازمند تعدیل خط‌مشی‌ها هستیم (ژان و شن[3]، ۲۰۲۲)؛ موضوعی که متلند[4] (۱۹۹۵) به آن پرداخته است. وی معتقد است همواره در اجرای خط‌مشی با درجه‌ای از ابهام و تعارض مواجه هستیم و به چهار شیوه در اجرای خط‌مشی اشاره دارد. بر اساس مدل متلند، در شرایطی که درجهٔ ابهام و تضاد پایین باشد، شیوهٔ اجرا اداری است؛ چنانچه ابهام پایین و تضاد بالا باشد، شیوهٔ اجرا سیاسی است؛ چنانچه ابهام بالا و تضاد پایین باشد، شیوهٔ اجرا تجربی است؛ و در شرایطی که ابهام و تضاد هر دو بالا باشد، شیوهٔ اجرا نمادین است.

به‌کارگیری یک الگوی مناسب توسط مجریان خط‌مشی، می‌تواند تنش‌های مخربی را که منجر به شکست نتایج در مطابقت با انتظارات مدنظر تدوین‌کنندگان خط‌مشی می‌شود، به حداقل رساند. لذا، این پژوهش که با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون انجام شده، با این هدف صورت گرفته است که با بهره‌مندی از تجارب و نگرش افراد صاحب‌نظر و ادبیات موجود، به تبیین عمیق و جامعی از تسهیلات اعتبار خریدار دست‌یابد و با استخراج شبکهٔ مضامین و ترکیب ابعاد مورداشاره در مدل‌های کالیستا و متلند، الگویی پویا و نوین برای اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات، در قالب اعتبار خریدار، ارائه کند که ضمن توجه به متغیرهای درونی و بیرونی مطابق با شیوه‌های روز به‌کارگیری این ابزار در دنیا، ابهام و تعارض

[1] Smith
[2] Callista
[3] Jean & Shen
[4] Matland

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

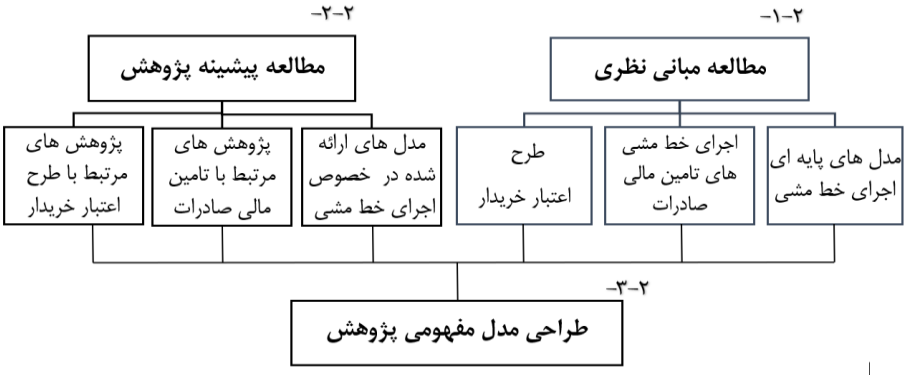
موجود در فضای بومی و شرایط سیاسی و اقتصادی ایران را نیز مدنظر داشته باشد. در شکل ۱، مسئلهٔ پژوهش، حوزهٔ پژوهش، و بستر انجام تحقیق نشان داده شده است:

شکل ۱. مسئله و حوزهٔ پژوهش

۲ مبانی نظری، پیشینهٔ تحقیق، و ارائهٔ مدل مفهومی

در بخش مقدمه، اهمیت به‌کارگیری یک الگوی مناسب توسط مجریان خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات بررسی شد. به‌منظور طراحی مدل مفهومی، ابتدا مدل‌های پایه‌ای ارائه‌شده در خصوص اجرای خط‌مشی از مبانی نظری، استخراج، و سپس با مروری بر پیشینهٔ پژوهش در دو حوزهٔ اجرای خط‌مشی و تأمین‌مالی صادرات، مدل‌های مناسب انتخاب، و بر اساس آن مدل مفهومی طراحی شد. چهارچوب و مراحل انجام کار در شکل ۲ نشان داده شده است:

شکل ۲. مراحل طراحی مدل مفهومی پژوهش

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

همان‌طور که در شکل نشان داده شده است، ابتدا مدل‌های پایه‌ای موردمطالعه قرار گرفت؛ سپس با مطالعهٔ پیشینهٔ پژوهش و مقایسهٔ مدل‌های ارائه‌شده در حوزهٔ اجرای خط‌مشی، دو مدل از مدل‌های پایه‌ای انتخاب و در نهایت مدلی طراحی شد که در انتهای این بخش ارائه شده است.

۲.۱ مبانی نظری

۲.۱.۱ مدل‌های پایه‌ای اجرای خط‌مشی

اجرای خط‌مشی، موضوعی است که در مطالعات خط‌مشی کمتر به آن پرداخته شده است. در برخی تعاریف، اجرا یک مرحله از فرایند خط‌مشی‌گذاری ذکر شده است و برخی دیگر خط‌مشی‌گذاری و اجرای آن را درهم‌تنیده می‌دانند. مایکل هیز[1] (۱۹۴۹) اجرا را به‌کارگیری خط‌مشی تعریف می‌کند. در تعریف برودکین[2] (۱۹۹۰)، اجرای خط‌مشی فرایندی است که به توانایی تبدیل اهداف خط‌مشی به محصولات خط‌مشی نیاز دارد. برخی اندیشمندان، اجرا را انجام یک تصمیم خط‌مشی پایه‌ای می‌دانند که معمولاً درون یک نظام گنجانده و یکپارچه شده است؛ همچنین، می‌تواند شکل دستورهای اجرایی مهم یا تصمیمات قضایی را نیز به خود بگیرد: «در وضع مطلوب، این تصمیم مسائلی را که باید به آن‌ها پرداخته شود تعریف کرده، اهدافی را که می‌بایست پیگیری شوند تصریح کرده و به روش‌های متنوعی، فرایند اجرا را ساختاربندی می‌کند» (هیل وهاپ[3]، ۲۰۱۶).

یکی دیگر از صاحب‌نظران در حوزهٔ اجرا، اجرای خط‌مشی را این‌گونه تعریف کرده است: «اجرای خط‌مشی به عملیات و اقدامات سازمان‌ها و مؤسسات مجری و نحوهٔ انجام آن‌ها گفته می‌شود. این عملیات و اقدامات موجب پیاده‌سازی برنامه‌ها و رویه‌های تعیین‌شده در مرحلهٔ شکل‌گیری خط‌مشی می‌گردند. بنابراین، اجرای خط‌مشی عمل یا فرایند انجام‌دادن کارها بر اساس برنامه و نقشهٔ قانونی‌شدهٔ مرحلهٔ شکل‌گیری است. دولت یا سازمان‌های عمومی و خصوصی تلاش می‌کنند فعالیت‌های سازمان‌دهی‌شده به‌نحوی اجرا شوند که در راستای دستیابی به اهداف و مقاصد تعیین‌شده در بیانیهٔ خط‌مشی قانونی بوده و منجر به پیاده‌سازی تصمیمات اتخاذشدهٔ مرحلهٔ شکل‌گیری گردد» (دانشفرد، ۱۴۰۰، ص. ۲۲۴).

---

[1] Michael T. Hayes

[2] Brodkin

[3] Hill & Hopp

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

اندرسون[1] (۲۰۰۳) با تأکید بر هدف و وسیله و ارتباطی که با یکدیگر دارند، خط‌مشی را روندی هدفمند از اقداماتی می‌داند که به‌واسطهٔ یک کنشگر (بازیگر) یا مجموعهٔ بازیگران در مواجهه با یک مشکل یا نگرانی پیگیری می‌شود. با توجه به آنکه در این تعریف یک روند هدفمند از اقدامات موردتأکید قرار گرفته است، استنباط می‌شود که خط‌مشی و اجرا یکی دیده شده است.

همیلتون[2] (۲۰۰۰) اجرای خط‌مشی را در چهار نسل دسته‌بندی کرده است. در نسل اول، اجرای خط‌مشی، رویکرد بالا به پایین حاکم است که دیدگاه‌های پرسمن و ویلداوسکی[3] (۱۹۸۴)، نظریهٔ بارداخ[4] (۱۹۷۷)، و نظریهٔ هاگوود و گان[5] (۱۹۸۴) در این نسل قرار می‌گیرند. در نسل دوم از تحقیقاتِ مربوط به اجرای خط‌مشی، رویکرد پایین به بالا مطرح است و المر[6] (۱۹۸۲)، مازمانیان و ساباتیر[7] (۱۹۸۳)، جانسون و اکونر[8] (۱۹۷۹) در این‌باره دیدگاه‌های خود را مطرح کرده‌اند. در نسل سوم، دو رویکرد قبلی با یکدیگر ترکیب شده، فکری که در بالا ایجاد می‌شود به طرف پایین حرکت می‌کند و از طریق تطبیق با محیط تکامل می‌یابد. ماژون[9] (۱۹۷۹)، ویلداوسکی و براون[10] (۱۹۸۳)، المر (۱۹۸۵)، ساباتیر (۱۹۸۶)، گوگین و همکاران[11] (۱۹۸۷)، و کالیستا (۱۹۹۴) دیدگاه‌های این نسل را ارائه کرده‌اند. در واقع در نظریه‌های ترکیبی، دو رویکرد بالا به پایین و پایین به بالا با یکدیگر ترکیب می‌شود؛ به این‌صورت که متغیرهای سطح خرد رویکردهای پایین به بالا، با متغیرهای سطح کلان رویکردهای از بالا به پایین در تحقیقات پیاده‌سازی خط‌مشی ترکیب شده و با بهره‌مندی از نقاط قوت هر دو رویکرد و به‌حداقل‌رساندن نقاط ضعف آن‌ها، باعث تعامل منظم سطوح

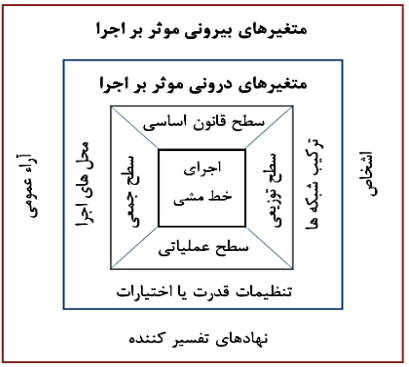
---

[1] Anderson
[2] Hamilton
[3] Pressman & Wildavsky
[4] Bardach
[5] Hogwood & Gunn
[6] Elmer
[7] Mazmanian & Sabatier
[8] Johnso Majone n & O'Connor
[9] Majone
[10] Wildavsky & Brown
[11] Goggin et al

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

مختلف با یکدیگر می‌شود (سرنا[1]، ۲۰۱۳). در نسل چهارم، صاحب‌نظران به بررسی بحران حکمرانی و هدایت سیستم‌های پیچیده پرداختند. تأکید نسل چهارم بر این است که دولت به‌دلیل تعدد وظایف، برای موفقیت در اجرای خط‌مشی‌ها به همکاری چندجانبه با کسانی که در سطوح مختلف و چشم‌اندازهای متفاوت بر اجرای خط‌مشی تأثیر دارند، نیازمند است. در این نسل، هاتف و اتول[2] (۱۹۹۲) و دوبل و همکاران[3] (۲۰۰۰) نظریات خود را مطرح کردند (معمارزاده و همکاران، ۱۳۹۰).

با عنایت به رویکردهای مختلف به مقولهٔ اجرای خط‌مشی، مدل‌های متفاوتی نیز ارائه شده است؛ از آن جمله می‌توان به مدل‌های ادواردز، ون متر و ون هورن، ساباتیر و مازمانیان، ناکامورا و اسمال وود (نسل اول)، کلیج ماهیر و هجرن (نسل دوم)، کالیستا (نسل سوم)، و متلند (نسل چهارم) اشاره کرد.

شکل۳. مدل اجرای خط‌مشی کالیستا
منبع: کالیستا، ۱۹۹۴

به نظر همیلتون[4] (۲۰۰۰)، مدل کالیستا پیچیده‌ترین و کامل‌ترین مدل در نظریه‌های ترکیبی است. مدل کالیستا دربرگیرندهٔ دو بخش محتوای خط‌مشی و اجرای خط‌مشی است. کالیستا بیان می‌کند سامان‌دهی و اجرای خط‌مشی منحصر به یک سطح یا عرصه نیست،

[1] Serna
[2] Hatif & Etoll
[3] Dobel et al
[4] Hamilton

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

بلکه وظیفهٔ هر چهار فضای نهادی است و این عرصه‌ها ضمن آنکه بر یکدیگر تأثیر متقابل دارند، در اجرا تحت‌تأثیر تعاملات بین متغیرهای داخلی و خارجی هستند (معمارزاده و شکری، ۱۳۸۵). چهار فضای نهادی عبارت‌اند از:

سطح اول یا سطح قانونی[1] بر جنبه‌های قانونی تأکید دارد؛ تصمیماتی که توسط حکومت گرفته می‌شود و حکم قانون را پیدا می‌کند و دستورها توسط نهادها مؤسسات پذیرفته می‌شود.

سطح دوم، یعنی سطح جمعی[2] به انتخاب نمایندگان به‌عنوان انتخاب جمعی اشاره دارد و تصمیمات در این مرحله موردتوافق واقع می‌شوند.

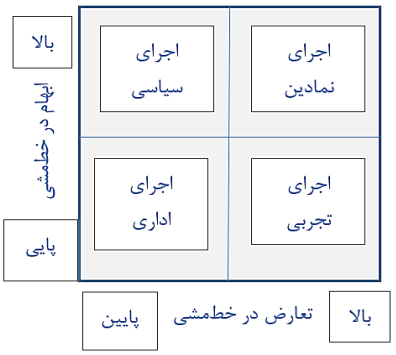
سطح سوم، سطح عملیاتی[3] دولت است که طی آن بر اساس تصمیمات سطح اول و دوم، اقدامات اجرایی صورت می‌پذیرد.

سطح چهارم، سطح توزیعی[4] است. سطحی که مدیریت خدمات در آن انجام می‌شود و دولت در این سطح نظارت بر عملیات را بر عهده می‌گیرد. در واقع، جایی است که خروجی تصمیمات و اقدامات در آن بروز پیدا می‌کند.

قدرت سطوح چهارگانهٔ یادشده به‌دلیل متغیرهایی است که در هر محتوا وجود دارد. این متغیرها به دو دستهٔ متغیرهای درونی و بیرونی تقسیم می‌شوند.

[1] Constitutional Choice Decision Process
[2] Collective Choice Decision Process
[3] Operational Choice Decision Process
[4] Distributional Choice Decision Process

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

شکل ۴. مدل اجرای خط‌مشی متلند
منبع: محمدی و همکاران، ۱۳۹۶

منظور از متغیرهای درونی عواملی است که قابل‌کنترل باشند. این عوامل عبارت‌اند از: محل‌های اجرا، ترکیب شبکه‌ها، و تنظیمات قدرت یا اختیارات.

منظور از متغیرهای بیرونی عواملی است که غیرقابل کنترل باشند. این عوامل عبارت‌اند از: آرای عمومی، اشخاص، نهادهای تفسیرکننده: تفسیر مجامع مؤثر بر خط‌مشی و فراتر از حیطهٔ خط‌مشی‌گذاری (حاجی‌پور و همکاران، ۱۳۹۴).

متلند (۱۹۹۵) به طبقه‌بندی انواع اجرای خط‌مشی پرداخت. متلند بیان می‌کند در اجرای خط‌مشی در هر شرایطی با درجه‌ای از ابهام و تعارض مواجه هستیم و با توجه به میزان تعارض و ابهام، به‌طورکلی چهار نوع اجرای خط‌مشی وجود دارد: در شرایطی که درجهٔ ابهام و تضاد پایین باشد، شیوهٔ اجرا اداری است؛ چنانچه ابهام پایین و تضاد بالا باشد، شیوهٔ اجرا سیاسی است؛ چنانچه ابهام بالا و تضاد پایین باشد، شیوهٔ اجرا تجربی است؛ و در شرایطی که ابهام و تضاد هر دو بالا باشد، شیوهٔ اجرا نمادین است.

۲.۱/۲ اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات

هدف دولت‌ها از خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات، توسعهٔ فعالیت‌های صادراتی است، زیرا توسعهٔ اقتصادی پویا در هر کشور تنها با حضور فعال اقتصادی آن کشور در بازارهای خارجی امکان‌پذیر است و یکی از عوامل مهم توسعهٔ اقتصادی، صادرات کارآمد است که با دستیابی به مزیت‌های رقابتی، مرزهای تجارت خود را گسترش و درآمد ملی را افزایش دهد. تأمین‌مالی صادرات راه‌حلی مهم برای افزایش قدرت رقابتی کالاهای داخلی و ادغام بیشتر در اقتصاد

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

جهانی است (سیشچوک و هریتسیوک[1]، ۲۰۲۱). تأمین‌مالی صادرات شامل ترتیبات مالی و ضمانتی ازجمله پرداخت تسهیلات صادراتی[2] و پوشش‌های بیمه‌ای و ضمانت‌نامه‌ای است که غالباً توسط مؤسسات اعتبار صادراتی[3] و اگزیم بانک‌ها به‌منظور جذب بازارهای هدف صادراتی اعمال می‌شود. انواع روش‌های تأمین‌مالی صادرات عبارت‌اند از: ریفاینانس، فاینانس، تأمین‌مالی پیش از حمل، و تأمین‌مالی پس از حمل. در تأمین‌مالی پس از حمل، انواع تسهیلات بانکی شامل اعتبار فروشنده، اعتبار خریدار، تأمین‌مالی سرمایه‌گذاری، و تنزیل اسناد صادراتی، قابل‌پرداخت است. صدور ضمانت‌نامه و بیمه‌نامه با هدف تأمین امنیت لازم صادرکنندگان در مقابل ریسک‌های سیاسی و تجاری صورت می‌گیرد و باعث سهولت در ارائهٔ تسهیلات می‌شود (گرشاسبی و رهنمون، ۱۳۹۹).

۲.۱.۳ تسهیلات اعتبار خریدار

تسهیلات اعتبار خریدار یکی از انواع روش‌های تأمین‌مالی است. تفاوت این روش با سایر روش‌های تأمین‌مالی این است که در این طرح، تسهیلات به خریدار خارجی کالا داده می‌شود (کیم، ۲۰۱۹) تا ضمن افزایش قدرت خرید، واردکننده توان رقابتی صادرکننده را در بازارهای بین‌المللی افزایش دهد (پیچا[4]، ۲۰۱۶). معرفی تسهیلات اعتبار خریدار در ایران اولین‌بار با ترجمهٔ مقاله‌ای مربوط به بانک‌های گروه ABECOR[5] با عنوان Medium and Long Term Export Financing in Germany (1992) توسط اصغر هوشمندی با هدف آشنایی بانک‌های ایرانی با روش انجام کار در طرح تأمین‌مالی خریدار و صورت پذیرفت. این مقاله روش تأمین اعتبارات مالی میان‌مدت و بلندمدت را با بررسی فرایند و شیوهٔ کار در کشور آلمان مطالعه کرده است.

۲.۱.۴ جمع‌بندی مبانی نظری

جمع‌بندی مطالعات مبانی نظری اجرای خط‌مشی و مدل‌های ارائه‌شده توسط صاحب‌نظران و همچنین روش‌های اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات، در شکل ۵ نشان داده شده است:

---

[1] Sychuk & Hrytsiuk

[2] export facilities

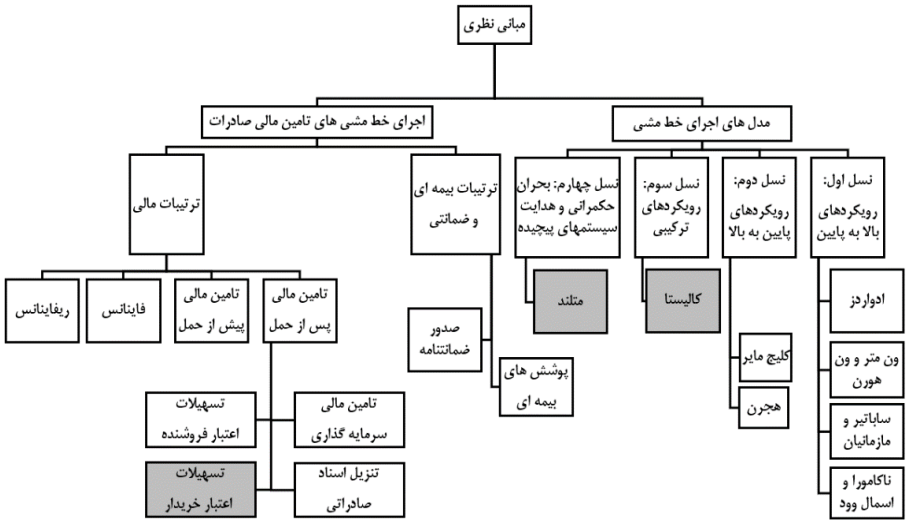
[3] Export Credit Agencies (ECAs)

[4] Picha

[5] ABECOR حروف اختصار عناوین گروهی از بانک‌های اروپایی است.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

شکل ۵. جمع‌بندی مبانی نظری

۲.۲ پیشینهٔ پژوهش

۲.۲.۱ الگوهای ارائه‌شده در خصوص اجرای خط‌مشی

در بررسی پیشینهٔ پژوهش در پژوهش‌های خارجی و داخلی مشاهده‌شده، پژوهشگران بسیاری در حوزهٔ اجرای خط‌مشی به ارائهٔ مدل یا الگو پرداخته‌اند. برخی از تحقیقات خارجی و داخلی که در سال‌های اخیر به موضوع ارائهٔ الگو/مدل‌های اجرای خط‌مشی پرداخته‌اند در جدول‌های ۱ و ۲ نشان داده شده است:

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

جدول ۱

پیشینهٔ تحقیقات خارجی در حوزهٔ ارائهٔ الگو/ مدل اجرای خط‌مشی

نویسنده و سال	عنوان
احمدصادق و عبدالحکیم، ۲۰۲۴	مدل اجرای خط‌مشی بیمهٔ سلامت ملی از طریق مؤسسهٔ بیمهٔ سلامت اجتماعی (BPJS) در اندونزی
اگونگ و ماکی، ۲۰۲۴	بررسی مدل اجرای خط‌مشی بازسازی مسکن پس از فاجعه در اندونزی مطالعهٔ موردی
چاندرا و همکاران، ۲۰۲۳	مدل اجرای خط‌مشی‌های مدیریت سریع آلودگی و تخریب در مسیر رودخانهٔ سیتاروم
داجی و همکاران، ۲۰۲۲	مدل اجرای خط‌مشی‌های توسعهٔ آموزش پایهٔ ۱۲ساله در مناطق اولویت‌دار
علی گوهرچانگ، ۲۰۲۱	مطالعات موردی تطبیقی: راه‌حل روش‌شناختی برای تحقیق در اجرای خط‌مشی در بسترهای درحال‌توسعه
ریچما ویتی و همکاران، ۲۰۲۱	ترکیب مدل اجرایی خط‌مشی پنتاهلیکس و مدل اجرای خط‌مشی جونز در توسعهٔ اقتصادی خلاق ناحیهٔ مالنگ
آرماندو و همکاران، ۲۰۲۱	تحلیل مقایسه‌ای سه مدل اجرای خط‌مشی‌ها: مطالعهٔ موردی در سیاست مدیریت زهکشی معدن اسیدی در اندونزی
ریادی و همکاران، ۲۰۲۱	مدل اجرای خط‌مشی‌های مدیریت بحران در اندونزی
اورلندی و رابی، ۲۰۲۰	ارائهٔ مدل تحلیل اجرای یکپارچهٔ خط‌مشی

جدول ۲

پیشینهٔ تحقیقات داخلی در حوزهٔ ارائهٔ الگو/ مدل اجرای خط‌مشی

نویسنده و سال	عنوان پژوهش	نویسنده و سال	عنوان پژوهش
حسین‌پور و همکاران، ۱۴۰۳	ارائهٔ چهارچوبی از عوامل مؤثر بر اجرای خط‌مشی‌های حوزهٔ حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌های شمال کشور	رمضانی سربندی و همکاران، ۱۳۹۹	طراحی مدل اجرای خط‌مشی‌های اجتماعی مبتنی بر مسئولیت اجتماعی
مظاهری و همکاران، ۱۴۰۳	طراحی الگوی اجرای خط‌مشی‌های عمومی سلامت مبتنی بر عدالت	مهدی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹	طراحی، تبیین، و سنجش مدل اجرای خط‌مشی‌های رفاه اجتماعی
داودی‌فر و همکاران، ۱۴۰۲	طراحی مدل اجرایی خط‌مشی بهبود عملکرد منابع انسانی در شستا	نرگسیان و همکاران، ۱۳۹۹	مدل اجرای خط‌مشی‌های فضای مجازی در ایران
بهادری و همکاران، ۱۴۰۲	ارائهٔ مدل و تحلیل عاملی اجرای خط‌مشی‌های کیفی صادرات نفت با رویکرد دولت الکترونیک	نجیب‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸	تبیین عوامل مرتبط با میزان اجرای خط‌مشی‌های پزشکی قانونی کشور مبتنی بر نظام ارزشی اسلامی و ارائهٔ مدل مطلوب
محمدی و همکاران، ۱۴۰۲	طراحی مدل اجرای خط‌مشی‌های فنّاوری اطلاعات برنامهٔ ششم توسعه با رویکرد شبکهٔ عصبی	اعتباریان و آزاد، ۱۳۹۷	بررسی عوامل مؤثر بر اجرای خط‌مشی‌های قوهٔ قضائیه بر اساس مدل ناکامورا و اسمال وود

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

توانگر و همکاران، ۱۴۰۲	مدل اجرای خط‌مشی سوت‌زنی در سازمان‌های دولتی ایران	کاظمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۷	طراحی مدل اجرای خط‌مشی‌های انرژی در بخش نفت و گاز
خدامی و همکاران، ۱۴۰۳	ارائه و اعتبارسنجی مدل اجرای خط‌مشی‌های عمومی آموزش عالی کشور در راستای تحقق دانشگاه کارآفرین	خدابخشی و همکاران، ۱۳۹۷	طراحی مدل اجرای خط‌مشی‌های تعاون روستایی بر مبنای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی
زینی وند و همکاران، ۱۴۰۰	طراحی مدل اجرای خط‌مشی‌های وزارت آموزش و پرورش با استفاده از روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری	محمدی و همکاران، ۱۳۹۶	طراحی الگوی تعاملی سه بخش دولت، خصوصی، و مدنی، مدل سه‌بعدی اجرای حاکمیتی خط‌مشی‌های عمومی جهت اجرای قانون خدمات کشوری
بیاتی و همکاران، ۱۴۰۰	شناسایی موانع اجرای خط‌مشی‌های عمومی در مجموعهٔ معاونت نظارت بانک مرکزی با استفاده از روش فراترکیب	اسعدی و همکاران، ۱۳۹۶	الگویی برای اجرای اثربخش خط‌مشی‌های عمومی در وزارت امور اقتصادی و دارایی (مطالعهٔ موردی: گمرک جمهوری اسلامی ایران)

۲.۲.۲ پژوهش‌های مرتبط با تأمین‌مالی صادرات

موسیس و همکاران[1] (۲۰۲۰) در مقالهٔ «ارزیابی تسهیلات محرک صادرات غیرنفتی و عملکرد صادرات غیرنفتی»، انتشار اوراق قرضهٔ CBN را به‌عنوان یکی از ابزارهای تأمین‌مالی محرک صادرات غیرنفتی (NESF) در نیجریه موردارزیابی قرار داده است.

سیشچوک و هریستیوک (۲۰۲۱) به تبیین ماهیت و کارکردهای اصلی مؤسسات اعتباری صادراتی در مکانیزم تأمین‌مالی صادرات و حمایت مالی برای بهبود شرایط اعتبار قراردادهای صادراتی و ارتقای صادرات کشور می‌پردازند.

هی یانگ جو و دانگ جان لی[2] (۲۰۲۱)، پرداخت‌های بین‌المللی ازجمله اعتبار خریدار را مطالعه و تجزیه و تحلیل کرده و نتایج این تجزیه و تحلیل را در قالب یک مدل طبقه‌بندی کرده است.

عثمان ایمن[3] (۲۰۲۰) در پایان‌نامهٔ مقطع کارشناسی ارشد خود با یک رویکرد توصیفی و با هدف شناسایی ابزارهای مربوط به صادرات تحت امور مالی اسلامی، روش‌ها و نمونه‌های تأمین‌مالی صادرات را معرفی می‌کند و به توصیه‌های سیاستی در این خصوص می‌پردازد.

گرشاسبی و رهنمون (۱۳۹۹) در مقاله‌ای ضمن اشاره به تأمین‌مالی صادرات از طریق نهادهای دولتی در قالب ترتیبات مالی، بیمه‌ای، و ضمانتی، به‌دلیل بالابودن ریسک‌های

[1] Mousis et al
[2] Hye-Young Joo & ong-Jun Lee
[3] Osman Ayman

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

تجاری و غیرتجاری این حوزه، چالش‌ها و آسیب‌های متعددی که در تأمین‌مالی صادرات غیرنفتی وجود دارد، در محورهای ساختاری، رفتاری، و محیطی موردمطالعه قرار داده و به ارائهٔ راهکارهای سیاستی و اولویت‌بندی آن‌ها پرداخته‌اند.

ادبی و گرشاسبی (۱۴۰۱) نیز با استفاده از رویکرد SBC و از طریق روش‌های تحلیلی‌ـ توصیفی و پیمایشی به آسیب‌شناسی تأمین‌مالی صادرات غیرنفتی پرداخته‌اند. بی‌ثباتی متغیرهای کلان اقتصادی، ضعف روابط کارگزاری میان بانک‌های ایرانی و سایر کشورها، عدم بهره‌مندی از اعتبارات صادراتی فروشنده، مکفی‌نبودن تسهیلات سرمایهٔ در گردش به واحدهای صادراتی و فقدان زیرساخت پیمان‌های پولی دوجانبه با کشورهای هدف صادراتی، مهم‌ترین چالش‌های احصاشده در این پژوهش است.

۲.۲/۳ پژوهش‌های مرتبط با تسهیلات اعتبار خریدار

موریس و همکاران[1] (۲۰۲۰) شرایط وام‌دهی شامل نرخ بهره، مدت انتظار، و سررسید بانک‌های ۱۵۷ کشور را با شرایط وام‌دهی در کشور چین و بانک جهانی مقایسه کرده‌اند. تأمین‌مالی صادرات که شامل تسهیلات اعتبار خریدار نیز می‌شود، یکی از مواردی است که در این مقاله موردمطالعه قرار گرفته است.

سانگ من کیم[2] (۲۰۱۹) در کتاب *راهنمای مکانیسم‌های تأمین‌مالی کسب‌وکار در معاملات بین‌المللی*، تسهیلات اعتبار خریدار را در تأمین‌مالی ساخت پروژه در خارج از کشور معرفی کرده است. در این بخش، جریان فرایند اعتبار خریدار شامل مراحل مربوط به انعقاد قرارداد، تضامین، بیمه‌نامه یا ضمانت‌نامهٔ صادراتی مربوطه، روابط موجود در اجرای فرایند، و مزایا و معایب تسهیلات اعتبار خریدار توضیح داده شده است.

جان پیچا و همکاران[3] (۲۰۱۶) با رویکرد اکتشافی و ارزیابی تجارب خبرگان مالی و از طریق انجام مصاحبه و استفاده از پرسشنامه، هفت عامل مؤثر در اجرای موفقیت‌آمیز تسهیلات اعتبار خریدار را شناسایی کردند. این پژوهش پس از شناسایی، به اولویت‌بندی این عوامل جهت ارائهٔ نقشهٔ راه و دستورالعملی برای استفاده‌کنندگان از این طرح از قبیل صادرکنندگان، خریداران، بانک‌ها و سازمان‌های اعتباری صادرات پرداخته است.

---

[1] Morris et al.

[2] Sang Man Kim

[3] John Picha et al.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

رابرت آلن[1] (۲۰۱۴) نیز اگزیم بانک امریکا را به‌عنوان یک آژانس مالی صادراتی که وظیفهٔ حمایت از صادرات را بر عهده دارد، موردمطالعه قرار داده است. در این پژوهش، خط‌مشی‌ها و فرایندهای مربوط به روش‌های تأمین‌مالی صادرات در اگزیم بانک امریکا شناسایی شده است.

در بررسی پیشینهٔ داخلی، پژوهشی که به‌طور خاص به تسهیلات اعتبار خریدار پرداخته باشد، یافت نشد.

۲.۲.۴ جمع‌بندی پیشینهٔ پژوهش

در مطالعهٔ پیشینهٔ پژوهش، مشاهده شد که سه پژوهش زیر در خصوص ارائهٔ الگوهای اجرای خط‌مشی از مدل‌های کالیستا و متلند استفاده کرده‌اند:

معمارزاده و شکری (۱۳۸۵) در مقالهٔ «ارائهٔ مدل پویا برای اجرای خط‌مشی‌های عمومی»، به ارائهٔ مدلی برای اجرای خط‌مشی‌های عمومی مبتنی بر روابط دینامیکی بین مؤلفه‌های درونی و بیرونی با رویکرد حل مسئله و بهبود هدف و با استفاده از نظرات خبرگان پرداخته‌اند. در این پژوهش، خط‌مشی‌های زیست‌محیطی و به‌طور خاص قانون آلودگی هوا موردمطالعه قرار گرفته و چهارچوب مدل کالیستا به‌عنوان مدل نظری پژوهش انتخاب شده است.

معمارزاده و همکاران (۱۳۹۰) در مقالهٔ «ارائهٔ مدل برای ارزیابی اثربخشی اجرای خط‌مشی‌های عمومی جمهوری اسلامی ایران» در حوزهٔ بهداشت و درمان «با تلفیق مدل اجرای متلند و کانون‌های مدل کوئین»، مدلی جدید طراحی شده که به‌نوعی توسعه‌یافته و بهبودیافتهٔ مدل متلند است.

محمدی و همکاران (۱۳۹۶) با تلفیق دو مدل متلند و الگوی تعاملی سه بخش دولت، خصوصی، و مدنی، مدل سه‌بعدی اجرای حاکمیتی خط‌مشی‌های عمومی را جهت اجرای قانون خدمات کشوری طراحی کرده‌اند.

۲.۳ تبیین شکاف نظری پژوهش

مروری بر ادبیات و پیشینهٔ پژوهش نشان می‌دهد اگرچه برخی از محققان با استفاده از مدل‌های پایه‌ای یا سایر روش‌های پژوهشی الگوهایی در حوزهٔ اجرای خط‌مشی ارائه داده‌اند، الگویی که هم‌زمان با شناسایی عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر اجرای خط‌مشی، میزان ابهام و تعارض موجود در محتوا و اجرای خط‌مشی را نیز مدنظر قرار دهد، وجود ندارد. همچنین،

[1] Robert Allen

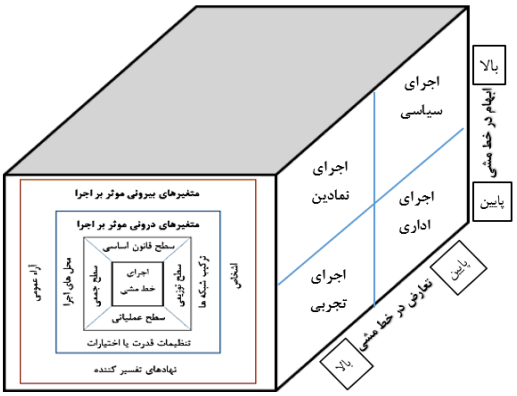
[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

هیچ‌گونه مطالعه‌ای که به‌طور خاص به ارائهٔ الگو در حوزهٔ تأمین‌مالی صادرات پرداخته باشد، یافت نشد. لذا، این پژوهش با شناسایی این خلأ تحقیقاتی و با استفاده از دو مدل متلند و کالیستا، به ارائهٔ الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات پرداخته است.

۲.۴ طراحی مدل مفهومی پژوهش

با مطالعهٔ مبانی نظری و پیشینهٔ تحقیق، مشاهده شد مدل یا الگویی که هم‌زمان با شناسایی عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر اجرای خط‌مشی، میزان ابهام و تعارض موجود در محتوا و اجرای خط‌مشی را نیز مدنظر قرار دهد، وجود ندارد. لذا، نوآوری این پژوهش از این منظر است که با بهره‌مندی از ابعاد مورداشاره در دو مدل کالیستا و متلند، الگوی ترکیبی نوینی را ارائه کرده است. مدل مفهومی پژوهش که از تلفیق دو مدل کالیستا و متلند به‌دست آمده، در شکل ۶ نمایش داده شده است:

شکل ۶. مدل مفهومی پژوهش

۳ روش پژوهش

این پژوهش از منظر پارادایم از نوع تحقیقات تفسیری و استراتژی مورداستفاده در این تحقیق استراتژی تحلیل مضمون است. این روش برای مفهوم‌سازی و تعریف عملیاتی سطح انتزاعی از سازه‌ها به‌کار می‌رود. لذا، تحقیق حاضر در وهلهٔ نخست از ماهیت اکتشافی برخوردار است و در وهلهٔ دوم و به‌لحاظ استفادهٔ بهره‌وران و ذی‌نفعان، از نوع تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود. محقق با استفاده از مصاحبه با ۱۳ نفر از خبرگان حوزهٔ بانکی در حوزهٔ تأمین‌مالی صادرات، به جمع‌آوری اطلاعات اقدام کرد. روش نمونه‌گیری

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

به‌صورت غیراحتمالی، هدفمند، و گلوله‌برفی است و محقق با طرح سؤالاتی دربارۀ مضامین فراگیر، اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات، مصاحبه‌ها را تا جایی ادامه داد که اشباع نظری دربارۀ اهداف تحقیق حاصل شد؛ سپس برای تجزیه و تحلیل پاسخ‌ها با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA، فرایند کدگذاری به‌صورت کدگذاری اولیه (مضامین پایه)، استخراج مقوله‌ها (مضامین سازمان‌دهنده)، و کدگذاری محوری (مضامین فراگیر) انجام و شبکۀ مضامین استخراج شد. کدها بر پایۀ مبانی نظری ارائه‌شده در مدل‌های کالیستا و متلند استخراج شده است.

به‌منظور دستیابی به روایی شاخص‌ها و کدهای اکتشاف‌شده، چند تن از مشارکت‌کنندگان در مصاحبه فرایند کدگذاری‌ها را موردبازبینی قرار دادند و دیدگاهایشان در خصوص مراحل کدگذاری اعمال شد. پس از جمع‌آوری داده‌ها از خبرگان پژوهش در حوزۀ تشکیل شبکۀ مضامین فراگیر، سازمان‌دهنده، و پایه، دو تن از استادان دانشگاه در حوزۀ خط‌مشی‌گذاری و اقتصاد، به بررسی یافته‌ها و اظهارنظر دربارۀ مراحل مختلف کدگذاری پرداختند. همچنین، با تکنیک بازتاب‌پذیری، به‌معنای بازنگری در داده‌ها و نتایج توسط کنشگران و همکاران، سوگیری‌ها شناسایی و برطرف شد. همچنین، برای اطمینان‌یافتن از اعتبارکدها و پایایی مدل، داده‌ها به کمک دو نفر از اعضای گروه تحقیق (استادان راهنما و مشاور) و دو نفر خارج از گروه تحقیق (خبرگان حوزۀ بانکی) بررسی و میزان تطابق‌پذیری بیش از ۸۰ درصد برآورد شد.

۴ یافته‌های پژوهش

پس از بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان پژوهش، محقق مصاحبه‌های جمع‌آوری‌شده طی عملیات میدانی را به ترتیب جمع‌آوری آن‌ها در هر بازه زمانی مورد تجزیه و تحلیل (کدگذاری) قرار داد و با بازخورد دریافتی از هر مصاحبه، مصاحبه‌های بعدی اصلاح و یا مسیر حرکت تحقیق بازتعریف شد. در نهایت پس از انجام ۱۳ مصاحبه، محققان پژوهش به نقطۀ اشباع نظری دست‌یافتند. پس از پایان فرایند انجام مصاحبه، تمام موارد بیان‌شده توسط مشارکت‌کنندگان شناسایی شد. پس از تجزیه و تحلیل و خردکردن واحدهای معنادار، ۴۸ کد (مضمون) پایه آمادۀ دسته‌بندی و تشکیل مقولات شد.

ازآنجاکه رویکرد تحلیل کیفی این تحقیق بر اساس دو مدل کالیستا و متلند است که به‌ترتیب از رویکردهای ترکیبی و رویکردهای نسل چهارم در حوزۀ اجرای خط‌مشی هستند، مضامین پایه، سازمان‌دهنده، و فراگیر بر مبنای این دو مدل استخراج گردید:

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

۴.۱ کدگذاری اولیه، مقوله‌بندی و کدگذاری دور دوم (کد محوری) بر مبنای مدل کالیستا

مدل کالیستا دربرگیرندهٔ دو بخش محتوای خط‌مشی و اجرای خط‌مشی است. کالیستا بیان می‌کند اجرای خط‌مشی وظیفهٔ چهار فضای نهادی است که در تعاملات بین متغیرهای درونی و بیرونی انجام می‌شود. بر این اساس، مضامین پایه در قالب ۳۲ کد اولیه شناسایی شد؛ سپس مقوله‌بندی در چهار سطح قانونی، جمعی، عملیاتی، و توزیعی انجام و در قالب ۱۶ مضمون مقوله‌بندی شد. در نهایت، مضامین فراگیر با دسته‌بندی عوامل درونی و بیرونی هریک از سطوح در دو بخش محتوای خط‌مشی و اجرای خط‌مشی شناسایی شدند (جدول ۳):

جدول ۳

تحلیل مضمون کدهای مربوط به محتوا و اجرای خط‌مشی بر مبنای مدل کالیستا

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه
عوامل درونی در محتوای خط‌مشی	سطح قانونی: هدف دولت از تأمین‌مالی صادرات	اهداف اقتصادی از تأمین‌مالی صادرات
		اهداف سیاسی–استراتژیک از تأمین‌مالی صادرات
	سطح جمعی: تصمیمات سیاسی و اقتصادی دولت	نقش نهادهای دولتی کشور صادرکننده
		مجوزها و نظارت‌های کشور صادرکننده
	سطح عملیاتی: ریسک‌ها و هزینه‌ها	تأمین مواد اولیه برای اجرای طرح
		بهره‌برداری از طرح و بازگشت وجوه
	سطح توزیعی: همکاری‌های مشترک بین‌المللی	تأمین‌مالی مشترک طرح‌ها با سایر کشورها
		مبادلات تجاری غیرنقدی با سایر کشورها
عوامل درونی در اجرای خط‌مشی	سطح قانونی: مقررات و وثایق داخلی	مقررات داخلی کشور
		اخذ تضمینات از منابع داخلی کشور
	سطح جمعی: اعتبار فروشنده	حسن شهرت و تعهد فروشنده
		توان مالی و فنی فروشنده
	سطح عملیاتی: اجرا در بانک اعتباردهنده	رعایت اصول فنی و قانونی در بانک اعتباردهنده
		نظارت و آسیب‌شناسی توسط بانک اعتباردهنده
	سطح توزیعی: ارزیابی طرح در زمان تصویب	شناخت بازار محل اجرای طرح
		توجیه‌پذیری فنی و مالی طرح
عوامل بیرونی در محتوای خط‌مشی	سطح قانونی: سیاست‌های کلان دولت در روابط خارجی	روابط فرهنگی، سیاسی، اقتصادی با سایر کشورها
		ممنوعیت در مبادلات کالا یا کشور
	سطح جمعی: شرایط حاکم بر دنیا	نوسانات اقتصادی و ارزی در دنیا
		نوسانات سیاسی، جنگ‌ها، و آشوب در دنیا
	سطح عملیاتی:	وضعیت روابط کارگزاری در شرایط تحریم

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

	تحریم‌های اقتصادی	وضعیت حقوق و امتیازات بین‌المللی در شرایط تحریم
	سطح توزیعی: وضعیت کشور خریدار	مداخلات دولتی در کشور خریدار
		ثبات سیاسی، اقتصادی، و قانونی در کشور خریدار
	سطح قانونی: مقررات و وثایق خارجی	قوانین حقوقی و مالی در کشورهای خارجی
		اخذ تضمینات دولتی، بیمه‌ای، و بانکی از کشور خریدار
	سطح جمعی: اعتبار سنجی خریدار خارجی	رتبهٔ اعتباری کشور خریدار
عوامل بیرونی در اجرای خط‌مشی		اعتبار کارفرمای (خریدار) خارجی
	سطح عملیاتی: بسترهای فساد و رانت	فساد، رانت، و اعمال فشار برای دریافت اعتبار
		تبانی فروشندهٔ داخلی با خریدار خارجی
	سطح توزیعی: نظارت بر اجرای طرح در خارج از کشور	نظارت توسط کارفرمای (خریدار) خارجی
		نظارت توسط دولت یا بانک خارجی

۴.۲ کدگذاری اولیه، مقوله‌بندی، و کدگذاری دور دوم (کدمحوری) بر مبنای مدل متلند

متلند بیان می‌کند که در اجرای خط‌مشی در هر شرایطی با درجه‌ای از ابهام و تعارض مواجه هستیم. به‌منظور دستیابی به الگویی بر مبنای دو مدل کالیستا و متلند، مضامین ابهام در خط‌مشی و تعارض در خط‌مشی در هریک از ابعاد مدنظر کالیستا شامل محتوای خط‌مشی و اجرای خط‌مشی استخراج گردید. بر این اساس، مضامین پایه در قالب ۱۶ کد اولیه شناسایی شد؛ سپس مضامین فراگیر در ۸ سطح، تعیین شد. در نهایت، مضامین فراگیر در چهار بخش تعارض در محتوای خط‌مشی، تعارض در اجرای خط‌مشی، ابهام در محتوای خط‌مشی، و ابهام در اجرای خط‌مشی شناسایی شدند (جدول ۴):

جدول ۴

تحلیل مضمون کدهای مربوط به محتوا و اجرای خط‌مشی بر مبنای مدل متلند

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه
تعارض در محتوای خط‌مشی	تعارض در خط‌مشی‌های سیاسی	تعارض بین اهداف اقتصادی با خط‌مشی سیاسی
		تعارض بین قوانین تجارت بین‌الملل با خط‌مشی سیاسی
	تعارض در توجیه‌پذیری طرح	تعارض بین اهداف و توجیه‌پذیری طرح
		تعارض بین قوانین و توجیه‌پذیری طرح
	تعارض در بازارهای هدف	ممنوعیت مبادلات بین سایر کشورها

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

تعارض در اجرای خط‌مشی		تعارض بین نیازمندی و اعتبار بازار هدف
	تعارض در قوانین و مقررات	تعارض بین قوانین کشور صادرکننده و قوانین کشور خریدار
		تعارض بین قوانین داخلی و روابط کارگزاری
ابهام در محتوای خط‌مشی	ابهام در روابط بین‌المللی	ابهام در روابط بین‌المللی با سایر کشورها
		توافقات یا اختلافات پیش‌بینی‌نشدهٔ سایر کشورها با هم
	ابهام در روابط کارگزاری	ابهام در روابط کارگزاری غیررسمی (دورزدن تحریم‌ها)
		ابهام در روابط کارگزاری رسمی با بانک‌های خارجی
ابهام در اجرای خط‌مشی	ابهام در وضعیت سیاسی/ اقتصادی دنیا	ابهام در وضعیت سیاسی و امنیتی منطقه‌ای
		ابهام در وضعیت اقتصادی دنیا و نرخ ارز
	ابهام در وضعیت کشور مقصد	ابهام در وضعیت سیاسی و اقتصادی کشور مقصد
		ابهام در فرایند اجرای طرح

۴.۳ استخراج مفاهیم پایه‌ای الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در قالب اعتبار خریدار

پس از استخراج مضامین بر مبنای مدل کالیستا، ترکیبی از مؤلفه‌های درونی و بیرونی در چهار سطح قانونی، جمعی، عملیاتی، و توزیعی در دو بخش محتوا و اجرای خط‌مشی به‌دست آمد. مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر استخراج‌شده، مفاهیم پایه‌ای الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در قالب اعتبار خریدار را بر مبنای مدل کالیستا تشکیل می‌دهند که در جدول ۵ نشان داده شده است:

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

جدول ۵
مفاهیم پایه‌ای الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در قالب تسهیلات اعتبار خریدار بر مبنای مدل کالیستا

		سطح قانونی	سطح جمعی	سطح عملیاتی	سطح توزیعی
محتوای خط‌مشی	متغیرهای قابل‌کنترل (عوامل درونی)	هدف دولت از تأمین‌مالی صادرات	تصمیمات سیاسی و اقتصادی دولت	ریسک‌ها و هزینه‌ها	همکاری‌های مشترک بین‌المللی
	متغیرهای غیرقابل کنترل (عوامل بیرونی)	سیاست‌های کلان دولت در روابط خارجی	شرایط حاکم بر دنیا	تحریم‌های اقتصادی	وضعیت کشور خریدار
اجرای خط‌مشی	متغیرهای قابل‌کنترل (عوامل درونی)	مقررات و وثایق داخلی	اعتبار فروشنده	اجرا در بانک اعتباردهنده	ارزیابی طرح در زمان تصویب
	متغیرهای غیرقابل کنترل (عوامل بیرونی)	مقررات و وثایق خارجی	اعتبارسنجی خریدار خارجی	بسترهای فساد و رانت	نظارت بر اجرای طرح در خارج از کشور

پس از استخراج مضامین بر مبنای مدل متلند، دو مؤلفهٔ تعارض در خط‌مشی و ابهام در خط‌مشی در دو بعد محتوای خط‌مشی و اجرای خط‌مشی استخراج شد. مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر استخراج‌شده، مفاهیم پایه‌ای الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در قالب اعتبار خریدار را بر مبنای مدل متلند تشکیل می‌دهند که در جدول ۶ نشان داده شده است:

جدول ۶
مفاهیم پایه‌ای الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در قالب تسهیلات اعتبار خریدار بر مبنای مدل متلند

محتوای خط‌مشی	تعارض در محتوای خط‌مشی	تعارض در خط‌مشی‌های سیاسی	تعارض در توجیه‌پذیری طرح
	ابهام در محتوای خط‌مشی	ابهام در روابط بین‌المللی	ابهام در روابط کارگزاری
اجرای خط‌مشی	تعارض در اجرای خط‌مشی	تعارض در بازارهای هدف	تعارض در قوانین و مقررات
	ابهام در اجرای خط‌مشی	ابهام در وضعیت سیاسی/اقتصادی دنیا	ابهام در وضعیت کشور مقصد

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

۴.۴ ارائهٔ الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در قالب تسهیلات اعتبار خریدار

نتایج حاصل از دو جدول ۵ و ۶، نقاط اشتراک دو مدل کالیستا و متلند را در محتوای خط‌مشی و اجرای خط‌مشی نشان می‌دهد و می‌توان بر اساس این نقاط اشتراک، دو مدل مذکور را تلفیق و بر اساس مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر، الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در قالب اعتبار خریدار را ارائه کرد (شکل ۷):

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

شکل ۷. الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در قالب تسهیلات اعتبار خریدار

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

۵ بحث و نتیجه‌گیری

آنچه بیش از تدوین خط‌مشی اهمیت دارد، دستیابی به اهداف مدنظر پس از اجرای خط‌مشی است، زیرا تحقق اهداف می‌تواند رضایت و اعتماد عمومی و مشروعیت دولت‌ها را به‌دنبال داشته باشد. اعتماد امری است که به‌زحمت و سختی حاصل می‌شود، اما به‌سرعت می‌تواند از بین برود. لذا، عنایت به مبحث اجرای خط‌مشی برای دولت‌ها حیاتی است. یکی از مهم‌ترین اهداف خط‌مشی‌گذاری در بخش تجارت خارجی و رونق صادرات، دستیابی به توسعهٔ اقتصادی پایدار است. تحقق این هدف نیازمند حمایت همه‌جانبه از صادرات است و ازآنجاکه صادرکنندگان همواره با مخاطرات گوناگونی مواجه‌اند، حمایت‌های تأمین‌مالی از صادرات بسیار حائز اهمیت است و به همین دلیل بیشتر دولت‌ها و نهادهای مالی، شیوه‌ها و ابزارهای گوناگونی برای حمایت‌های مالی از صادرات به‌کار می‌گیرند. در اقتصاد ایران نیز با توجه به اهمیت کاهش وابستگی اقتصاد کشور به درآمدهای ارزی حاصل از صدور نفت خام و نقش صادرات غیرنفتی در کاهش این وابستگی، تدوین خط‌مشی‌های مربوط به تأمین‌مالی صادرات و اجرای این خط‌مشی‌ها با به‌کارگیری طرح‌ها و ابزارهای متنوع در برنامه‌های توسعهٔ اقتصادی کشور، مورد تأکید بوده است. یکی از این ابزارهای نوین طرح اعتبار خریدار است که با اعطای تسهیلات به خریداران خارجی کالاها یا خدمات ایرانی، قدرت رقابت صادرکنندگان ایرانی را افزایش می‌دهد. لکن این طرح در اجرا نتوانسته است اهداف مدنظر خود را محقق کند که این امر در مواردی به عدم بازگشت سرمایه و هدررفت منابع ارزی کشور انجامیده است. اگر نتایج اجرای خط‌مشی با اهداف اولیه متفاوت باشد، می‌توان گفت اجرای خط‌مشی با ناکامی مواجه شده یا به‌عبارتی شکست خورده است (منوریان، ۱۳۹۴).

۵.۱ جمع‌بندی مباحث

هدف از این پژوهش ارائهٔ الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات با استفاده از اعطای تسهیلات اعتبار خریدار است تا اجرای خط‌مشی‌های تدوین‌شده در این حوزه را با توفیق بیشتری روبه‌رو سازد. در این راستا به‌جهت تبیین عمیق و جامع موضوع، با به‌کارگیری استراتژی تحلیل مضمون، پس از مصاحبه با ۱۳ نفر از خبرگان و مدیران اجرایی در حوزهٔ تأمین‌مالی صادرات و کدگذاری باز مصاحبه‌های انجام‌شده، ۳۲ مضمون پایه بر اساس مدل کالیستا و ۱۶ مضمون پایه بر اساس مدل متلند استخراج گردید. پس از کدگذاری محوری و تشکیل شبکهٔ مضامین، الگویی که در نهایت ارائه شد، دربرگیرندهٔ ابعاد اشاره‌شده در مدل‌های اجرای خط‌مشی کالیستا و متلند است.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

بر مبنای مدل کالیستا، هدف دولت از تأمین‌مالی صادرات، تصمیمات سیاسی و اقتصادی دولت، ریسک‌ها و هزینه‌ها، همکاری‌های مشترک بین‌المللی، مقررات و وثایق داخلی، اعتبار فروشنده، اجرا در بانک اعتباردهنده، ارزیابی طرح در زمان تصویب، سیاست‌های کلان دولت در روابط خارجی، شرایط حاکم بر دنیا، تحریم‌های اقتصادی، وضعیت کشور خریدار، مقررات و وثایق خارجی، اعتبارسنجی خریدار خارجی، بسترهای فساد و رانت، نظارت بر اجرای طرح در خارج از کشور، مضامین سازمان‌دهنده‌ای هستند که به‌عنوان عوامل بیرونی و درونی در چهار سطح قانونی، جمعی، عملیاتی، و توزیعی در دو بخش محتوا و اجرای خط‌مشی، الگوی اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در قالب اعتبار خریدار را تشکیل می‌دهند.

متلند اشاره می‌کند که خط‌مشی‌گذاران در اجرا همواره با درجه‌ای از ابهام و تعارض مواجه‌اند. این شرایطِ ابهام و تعارض در تحلیل مضامین استخراج‌شده از مصاحبه‌ها مشهود است، زیرا برای اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات نیازمند به‌کارگیری ابزارها و فرایندهای تعریف‌شده در حوزهٔ تجارت بین‌الملل هستیم؛ اما شرایط خاص سیاسی و اقتصادی کشور ایران (ازجمله موضوع تحریم) فرایندهای تعریف‌شده در حوزهٔ تجارت بین‌الملل را تحت‌الشعاع قرار داده و تعارض در خط‌مشی‌های سیاسی، تعارض در توجیه‌پذیری طرح، تعارض در بازارهای هدف، تعارض در قوانین و مقررات، ابهام در روابط بین‌المللی، ابهام در روابط کارگزاری، ابهام در وضعیت سیاسی/اقتصادی دنیا، و ابهام در وضعیت کشور مقصد را به‌دنبال دارد.

۵.۲ راهکار سیاستی برای خط‌مشی‌گذاران و مجریان

آنچه در مطالعهٔ طرح اعتبار خریدار در ایران و مصاحبه با خبرگان به‌دست آمده است، حاکی از آن است که اگرچه این نوع تسهیلات با هدف حمایت از صادرات پرداخته می‌شود، در مواردی اهداف دیگری مانند توسعهٔ روابط سیاسی و قدرت استراتژیک، نفوذ در بازارهای بین‌المللی و... نیز دنبال می‌شود که ممکن است این اهداف در تعارض با هم باشند. همچنین به‌دلیل شرایط خاص سیاسی و اقتصادی کشور ایران، عوامل اثرگذار داخلی و خارجی که ممکن است دارای ابهام یا در تعارض با هم باشند، دستیابی به اهداف این طرح را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. لذا، در اجرای خط‌مشی‌های تأمین‌مالی صادرات در تمام سطوح عوامل درونی و بیرونی[۱] تعریف‌شده توسط کالیستا، همواره با درجه‌ای از ابهام و تعارض مواجه

[۱] در این پژوهش منظور از عوامل درونی، عوامل مربوط به داخل کشور ایران و منظور از عوامل بیرونی عوامل مربوط به خارج از کشور ایران است.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

هستیم. بر اساس الگوی ارائه‌شده، با درنظرگرفتن میزان ابهام و تعارض در محتوا یا اجرای خط‌مشی در هر یک از سطوح قانونی، جمعی، عملیاتی و توزیعی، شیوهٔ اجرا در هر یک از طرح‌های اعتبار خریدار می‌تواند اداری، سیاسی، تجربی یا نمادین باشد.

لذا، خط‌مشی‌گذاران و مجریان می‌توانند در زمان تصویب طرح‌های اعتبار خریدار و اعطای تسهیلات مربوطه، متناسب با اهداف مدنظر از اعطای تسهیلات اعتبار خریدار، میزان ابهام و تعارض هر طرح را تعیین، و ضمن شناسایی دقیق عوامل اثرگذار داخلی و خارجی بر اجرای طرح‌های اعتبار خریدار، شیوهٔ اجرا را به‌لحاظ اداری، سیاسی، تجربی، یا نمادین‌بودن تعیین کنند و متناسب با آن ضوابط، مقررات و فرایند اجرا را به‌نحوی تنظیم و راهبری کنند که اهداف مدنظر از اعطای تسهیلات اعتبار خریدار تحقق یابد. به بیان دیگر، به‌کارگیری یک الگوی مشخص در تعیین و نحوهٔ اجرا به‌عنوان نقشهٔ راه، می‌تواند آسیب‌های ناشی از عدم رعایت چهارچوب‌ها و ضوابط – به‌دلیل اثر عوامل درونی و بیرونی یا تعارضات و ابهامات حاصل از خط‌مشی‌های سیاسی و اقتصادی (ازجمله تحریم‌های اقتصادی) ــ را کاهش دهد.

فهرست منابع

اسعدی، م.، هادی پیکانی، م.، و رشیدپور، ع. (۱۳۹۶). الگویی برای اجرای اثربخش خط‌مشی‌های عمومی در وزارت امور اقتصادی و دارایی (مطالعهٔ موردی: گمرک جمهوری اسلامی ایران). *مدیریت دولتی*، ۹(۴)، ۵۹۱ـ۶۱۴.

ادبی، ب. و گرشاسبی، ع. ر. (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی تأمین‌مالی صادرات غیرنفتی کشور با استفاده از رویکرد سه‌شاخکی SBC مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی، (۴۶)۱۲، ۶۱ـ۸۸.

اعتباریان، ا. و کشوریان آزاد، ر. (۱۳۹۸). بررسی عوامل مؤثر بر اجرای خط‌مشی‌های قوهٔ قضائیه (بر اساس مدل ناکامورا و اسمال وود). *خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت (رسالت مدیریت دولتی)*، ۱۰(۳۳)، ۱۰۳ـ۸۵.

بهادری، ی.، سلاجقه، س.، & سالاری، ی. (۱۴۰۲). ارائه مدل و تحلیل ساختاری نقش دولت الکترونیک در اجرای خط مشی‌های کیفی صادرات نفت در وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۱۳(۵۲)، ۵۶۶ـ ۵۹۰

بیاتی، م. ع.، صیادی، س.، گیوکی، ا.، سلاجقه، س.، و نیک‌پور، ا. (۱۴۰۰). شناسایی موانع اجرای خط‌مشی‌های عمومی در مجموعهٔ معاونت نظارت بانک مرکزی با استفاده از روش فراترکیب. *خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت (رسالت مدیریت دولتی)*، ۱۲(۴۳)، ۳۱ـ۴۶.

توانگر رنجبر، م.، الوانی، س. م.، و مهرمنش، ح. (۱۴۰۱). مدل اجرای خط‌مشی سوت‌زنی در سازمان‌های دولتی ایران. *مطالعات راهبردی بسیج*، (۲ـ۹۷)۲۵، ۹۹ـ۱۲۶.

حاجی‌پور، ا.، فروزنده، ل.، دانایی‌فرد، ح.، و فانی، ا. (۱۳۹۴). طراحی الگوی آسیب‌شناسی اجرای خط‌مشی عمومی در ایران. *مدیریت نظامی*، ۱۵(۵۸)، ۱ـ۲۳.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

حسین پور، داود، الوانی، اصلی پور، & قربانی پاجی. (۱۴۰۳). ارائه چارچوبی از عوامل مؤثر بر اجرای خط‌مشی‌های حوزهٔ حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌های شمال کشور. مدیریت دولتی ۱۶(۴)، ۷۱۰ـ۷۴۶.

خدابخشی، ن.، امینی سابق، ز.، قربان حسینی، م.، و ساده، ا. (۱۳۹۶). طراحی مدل اجرای خط‌مشی‌های تعاون روستایی بر مبنای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی. *توسعهٔ محلی روستایی ـ شهری (توسعهٔ روستایی)*، ۹(۱)، ۱۴۴ـ۱۲۱.

خدامی عباسیه، ف.، گیوکی، ا.، سالاری، ی.، شکوه، ز.، ملائی، ح. ر. (۱۴۰۳). ارائه و اعتبارسنجی مدل اجرای خط‌مشی‌های عمومی آموزش عالی کشور در راستای تحقق دانشگاه کارآفرین. توسعه و سرمایه. ۹(۱). ۲۴۸ـ۲۲۷.

دانشفرد، ک. (۱۳۹۲). *مبانی خط‌مشی‌گذاری عمومی*. تهران: انتشارات نیاز دانش.

دانشفرد، ک. (۱۴۰۰). *فرایند خط‌مشی‌گذاری عمومی*. تهران: انتشارات صفار.

داودی‌فر، ا.، محرابی، ج.، و جزنی، ن. (۱۴۰۲). طراحی مدل اجرائی خط‌مشی بهبود عملکرد منابع انسانی در شستا. *فصلنامهٔ علمی مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی*، ۱(۳)، پیاپی ۲۷، ۵۳ـ۷۶.

رمضانی سربندی، ع.، سلاجقه، س.، فاتحی‌راد، ن.، شکوه، ز.، و مداحیان، ش. (۱۳۹۹). طراحی مدل اجرای خط‌مشی‌های اجتماعی مبتنی بر مسئولیت اجتماعی. *سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت*، ۴(۴): ۱۴۳ـ۱۶۸.

زینی وندمقدم، ر.، باقرزاده، م. ر.، قلی‌پورکنعانی، ی.، متانی، م.، و عارف‌نژاد، م. (۱۴۰۰). طراحی مدل اجرای خط‌مشی‌های وزارت آموزش و پرورش با استفاده از روش مدلسازی ساختاری تفسیری. *خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت (رسالت مدیریت دولتی)*، ۱۲(۴۲)، ۶۷ـ۸۴.

کاظمی‌نژاد، س.، الوانی، س. م.، و جمشیدی اوانکی، م. (۱۳۹۸). طراحی مدل اجرای خط‌مشی‌های انرژی در بخش نفت و گاز. *مطالعات اقتصاد انرژی*، ۱۵(۶۲)، ۳۷ـ۶۸ .

کیوان، م. ا.، شفیعی ناطق، م. م.، رشیدی، م. ا.، صادقی شاهدانی، م. (۱۴۰۲). شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر بهبود وضعیت سیستم بانکی در اعطای تسهیلات و بازگشت مؤثر مطالبات. *پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، ۳۱(۱۰۶)، ۲۱۹ـ۲۴۵.

گرشاسبی، ع. ر.، و رهنمون پیروج، ط. (۱۳۹۹). ارائهٔ راهکارهای سیاستی توسعهٔ تأمین‌مالی صادرات ایران و اولویت‌بندی آن‌ها. *مطالعات اقتصادی کاربردی ایران (مطالعات اقتصادی کاربردی)*، ۹(۳۳)، ۱۹۷ـ۱۷۳.

محمدی، م.، الوانی، س. م.، معمارزاده طهران، غ. ر.، و انصاری رنانی، ق. (۱۳۹۶). طراحی مدل سه‌بعدی اجرای حاکمیتی خط‌مشی‌های عمومی. *خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت (رسالت مدیریت دولتی)*، ۸(۲۶)، ۱ـ۱۶.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

محمدی، ن.، معمارزاده طهران، غ. ر.، طوطیان اصفهانی، ص. (۱۴۰۲). طراحی مدل اجرای خط‌مشی‌های فنّاوری اطلاعات برنامهٔ ششم توسعه با رویکرد شبکهٔ عصبی. *فرایند مدیریت و توسعه*، ۳۶(۲)، پیاپی ۱۲۴.

مظاهری کلهرودی، آ.، رمضان، م.، گیوریان، ح.، رستمی بشمنی، م. (۱۴۰۳). شناسایی و اعتبار سنجی مدل اجرای خط‌مشی‌های عمومی سلامت با رویکرد عدالت، سیاست‌های راهبردی و کلان سال دوازدهم، ۴(۴۸). ۱۰۶ـ۸۱.

معمارزاده طهران، غ. ر.، میرسپاسی، ن.، و جلیلی، س. (۱۳۹۰). ارائهٔ مدل برای ارزیابی اثربخشی اجرای خط‌مشی‌های عمومی جمهوری اسلامی ایران در حوزهٔ بهداشت و درمان. *خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت (رسالت مدیریت دولتی)*، ۲(۴)، ۱۹ـ۳۱.

معمارزاده، غ. ر.، شکری، ن. (۱۳۸۵). ارائهٔ مدل پویا برای اجرای خط‌مشی‌های عمومی. *مدیریت*، ۸، ۱۴ـ۲.

منوریان، ع. (۱۳۹۴). مدل اجرای خط‌مشی‌های اصلاح اداری با رویکرد یادگیری. *مدیریت دولتی*، ۷(۴)، ۸۶۴ـ۸۳۹.

مهدی‌زاده اشرفی، ع.، مجیبی، ت.، میدری، ا.، ایمان‌خان، ن.، فقانی، م. (۱۳۹۹). طراحی، تبیین و سنجش مدل اجرای خط‌مشی‌های رفاه اجتماعی. *نشریهٔ برنامه‌ریزی رفاه و توسعهٔ اجتماعی*، ۴۵، ۳۲-۱.

نجیب‌زاده، ح.، منظری توکلی، ع. ر.، فاتحی‌راد، ن.، و کمالی، م.ج. (۱۳۹۸). تبیین عوامل مرتبط با میزان اجرای خط‌مشی‌های پزشکی قانونی کشور مبتنی بر نظام ارزشی اسلامی و ارائهٔ مدل مطلوب. *مجلهٔ علمی پزشکی قانونی*، ۲۶(۱(مسلسل ۹۲))، ۹ـ۱۷ .

نرگسیان، ع.، علی پیران‌نژاد، ع.، حاجی ملامیرزایی، ح.، و قربیان، ع. (۱۳۹۹). ارائهٔ مدل اجرای خط‌مشی‌های فضای مجازی در ایران. *فصلنامهٔ علمی امنیت ملی*، ۱۱(۳۹)، ۱۶۱ـ۱۹۸.

وصفی اسفستانی، ش.، بوالحسنی هستیانی، ا.، شایگانی، ب.، امینی میلانی، م. (۱۴۰۱). بررسی اثرات تحریم‌های تجاری بر اقتصاد ایران با استفاده از روش تعادل عمومی قابل‌محاسبه: با تأکید بر تولید و قیمت‌ها. *پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، ۳۰(۱۰۳)، ۷ـ۴۷.

Allen ،R. (2014). The Export-Import Bank's Relevancy Today. NYU Brademas Center.

Anderson, J. E. (2003). *Public policymaking: An introduction*. Boston: Houghton Mifflin Company, pp. 1 – 34.

Barnes, C. van Laerhoven, F. & Driessen, P. (2016). Advocating for change? How a civil society-led coalition influences the implementation of the forest rights act in India. *World Dev*, 84, 162–175.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

Brodkin, F, Z. (1990). Implementation as policy politics. in D. J. Paalumbo and D. J. Calista(eds). *Implementation and policy process: Opening up the black box*. New York, Greenwood Press.

Broocks, A. & Biesebroeck, J, V. (1996). The impact of export promotion on export market entry. *Journal of International Economics,* V. 107, 2017, 19-33, ISSN 0022-1996.

Calista, D. (1994). Policy implementation. *Encyclopedia of Policy Studies* edited by S. Nagel (2020). New York: Marcel Dekker. p 117.

Cerna, L. (2013). The Nature of Policy Change and Implementation: A review of different theoretical approaches. *Organisation for economic cooperation and development (OECD).*

Chandra, R., Sumartono, Setyowati, E., & Muluk, M. R. K. (2023). Policy implementation model of accelerating contamination and destruction management on citarum river flow (Study on the Policy Implementation of Regulation Number 15 Year 2018 concerning the Accelerating Contamination and Destruction Management on Citarum River Flow). *Journal of Law and Sustainable Development*, 11(12),

Chang, A. G. (2021). Comparative case study: A methodological solution for researching policy implementation studies in developing context. *Journal of Educational Research*, Dept. of Education, IUB, Pakistan (Vol. 24 No. 1) 2021(p 171-186)

Duadji, N. Tresiana, N. Pairulsyah, P. & Suwar, S. (2022). Policy implementation model in the development of 12-year basic education in priority areas in Indonesia. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies (IJPSAT),* 35(2), pp. 218-227.

Eldrede, T. & Kahiya, A. (2024). Problematization review of export assistance: Debates and future directions. *International Business Review* 33 - 102202

Hayes, Michael T. (1949). *Incrementalism and public policy*. Lanham, Md: University Press of America.

Henry, G. Hunga. Chiwaula, L. & Katundu, M. (2023). Organizational readiness for policy implementation: An assessment of the harmonized seed regulations in Malawi. *Environmental Development,* 45, 100828.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

Hupe, P. & Hill, M. (2016). The rest is implementation: Comparing approaches to what happens in policy processes beyond Great Expectations. *Public Policy Admin*, 31(2), 103–121.

Hutagalung, F, Benito, A.Tb. & Kurnani, A. (2021). Comparative analysis of three implementation model of policies: Case study in acid mine drainage management policy in Indonesia. *E3S Web of Conferences* 249, 02006 - CSS2020.

Janda, K., Michalikova, E. & Skuhrovec, J. (2013). Credit support for export: Robust evidence from the Czech Republic. *The Word Economy*, 36(12), pp. 1588-1610,

Kim ،S. M. (2019). A guide to financing mechanisms in international business transactions. Cambridge Scholars Publishing.

Liu, Y. van Marrewijk, A. & Houwing, E. (2019). The co-creation of values-in-use at the front end of infrastructure development programs. *International Journal of Project Management*, 37, 684–695.

Lu, S. (2023). Research on the implementation of talent policy in hegang city based on smith model. *Proceedings of the 2023 2nd International Conference on Public Service, Economic Management and Sustainable Development* (PESD 2023).

Masenge, D. Muna, W. & Kiruthu, F. (2024). Executive-legislative relations, policy implementation delays and devolved county government service delivery in selected county governments in Kenya. *International Academic Journal of Human Resource and Business Administration* (IAJHRBA), ISSN 2518-2374.

Matland, R, E. (1995). Synthesizing the implementation literature: The ambiguity-conflict model of policy implementation. *Journal of Public Administration Research and Theory*: J-PART 5(2), pp. 145-174.

Matland, R. (1995). Synthesizing the implementation literature: The ambiguity conflict model of policy implementation. *Journal of Public Administration: Research and Theory*, 5(2).

McGinty, E., et al. (2024). Scaling interventions to manage chronic disease: Innovative methods at the intersection of health policy research and

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

implementation science. *Prevention Science* (2024) 25 (Suppl 1): S96–S108.

Orlandi, N. & Rabie, B. (2021). An integrated implementation model to idenitfy potential barriers to successful policy implementation. *Administration Publica*, 29(4).

Peng, W., Kim, S, E., Purohit, P., Urpelainen, J., & Wagner, F. (2021). Incorporating political-feasibility concerns into the assessment of India's clean-air policies. *One Earth 4*, 1163–1174

Píchaa, J., Tomekb, A., & Heralovác, R. S. (2016). Success factors of export financing under the buyer's credit scheme. *Procedia Engineering* 164, 323 – 330.

Rachmawati, I., Bahri, S., Bukhori, M., & Hidayatullah, S. (2021). Collaboration of pentahelix model and jones policy implementation model in creative economic development of malang district study on (Kebobang Village, Lopawon District) Gunung Kawi, Malang Regency. *International Conference on Hospitality and Tourism Studies* (ICONHOSTS) 1(1).

Riadi, S., Rifgal, M., & Waris, I. (2021). Disaster management policy implementation model in Sigi-Indonesia. *GNOSI: An Interdisciplinary Journal of Human Theory and Praxis* 4(3), ISSN (Online): 2714-2485.

Rose, J. Spalding. (2023). The politics of implementation: Social movements and mining policy implementation in Guatemala. *The Extractive Industries and Society*, 13, 101216.

Sadiq, A. R., Hakim, A., Haryono, B., S., & Hanafi, I. (2024). Policy implementation model of national health insurance through social health insurance institution (BPJS) in Indonesia. *Journal of Law and Sustainable Development*, 12(1), e2448.

Setyonugroho, G, A. Maki, N. (2024). Policy implementation model review of the post-disaster housing reconstruction in Indonesia case study: Aceh, Yogyakarta, and Lombok. *International Journal of Disaster Risk Reduction,* 100, 104181, ISSN 2212-4209.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]

Silva, A. (2023). The politics of policy implementation and reform: Chile's environmental impact assessment system. *The Extractive Industries and Society* 15, 101321

Smith, T, B. (1973). The policy implementation process. *Policy sciences 4*, 197-209.

Soderberg, E. & Liff, R. (2023). Reframing practice through policy implementation projects in different knowledge contexts. *International Journal of Project Management,* 41 - 102452.

Trade Finance Guide (2022).

Vuorinen, L. & Martinsuo, M. (2018). Program integration in multi-project change programs: Agency in integration practice. *International Journal of Project Management*, 36, 583–599.

Zhang, T. & Shen, D. (2022). Can recycled water policy in China adapt to local conditions: A policy implementation perspective. *Journal of Cleaner Production*, ISSN: 0959-6526, 380, p. 134840.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.61186/jmbr.17.59.155]